

7. Leleka, Tetyana, & Moskalenko, Olena (2018). Psycholinguistic Peculiarities of the Assimilation of Anglo-Americanisms by the Speakers of Ukrainian-English Bilingualism. *Psycholinguistics. Series: Philology* 24(2): 144-162. Available at: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-2-144-162>.
8. Masenko, Larissa (2007). Ukrayinska sotsiolingvistyka: istiriya, stan, perspektyvy (Ukrainian sociolinguistics: history, state, prospects). *Ukrayinska mova. Ukrainian language*. 1. 8–19.
9. Mukan, Nataliya, Shyika, Julia & Shyika, Oksana (2017). The Development of Bilingual Education in Canada. *Advanced Education* 4: 35–40. Available at: <https://doi:10.20535/2410-8286.100924>
10. Phillipson R. Linguistic imperialism. Oxford: Oxford University Press, 1992. 197 p.
11. Swann, Michael & Bernard, Smith (2002). Lerner English: A teacher's guide to interference and other problems. Cambridge: Cambridge University Press. Available at: <http://assets.cambridge.org/97805217/79395/sample/9780521779395ws.pdf>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Лелека – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: дослідження мовних контактів, соціолінгвістика, психолінгвістика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tetiana Leleka – Ph.D. in Philology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Translation, Applied and General Linguistics at Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
Scientific interests: studying the language contacts, sociolinguistics and psycholinguistics.

УДК 821. 161. 2.

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-242-246

**ТЕМАТИЧНА ГРУПА ОКСИМОРОНІВ ІЗ СЕМАНТИЧНИМ
 НАПОВНЕННЯМ РАДІСТЬ/СМУТОК У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ
 СТУСА**

Інна ПЕРЦОВА (Україна, Кропивницький)

ORCID: 0000-0001-6236-430X

e-mail: ipertcova12@ukr.net

ПЕРЦОВА Інна. ТЕМАТИЧНА ГРУПА ОКСИМОРОНІВ ІЗ СЕМАНТИЧНИМ НАПОВНЕННЯМ РАДІСТЬ / СМУТОК У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА. Екзистенційний початок у поезії Василя Стуса часто набуває оксиморонних форм вияву, що ми пов'язуємо із особливостями трагічного світовідчуття поета і широкими можливостями оксиморонних образів для його реалізації, а також із нетрадиційними для української літератури особливостями поетики митця: прагненням до згуценого і концентрованого образу. У статті розглядається тематична група оксиморонів із опозицією радість / смуток; аналізується смисловий зв'язок оксиморонів із особливостями світобачення митця. Нові образні смисли, що набувають лексеми у складі оксиморонних сполук, є засобом матеріалізації авторського ставлення до дійсності.

Ключові слова: оксиморон, семантика, екзистенція, семантичне наповнення, смислові відтінки, контекст, контрастні образи, радість, смуток.

PERTSOVA Inna. SUBJECT GROUP OF OXYMORONS WITH JOY / SADNESS SEMANTIC LOAD IN POEMS OF VASYL STUS. *Vasyl Stus is a brilliant representative of Ukrainian existentialism, a person of tragic fate. Emotionalism and complexity of his poetic manner, «obscureness» of verses to his contemporaries and even the majority of readers are neither escape from reality, nor deliberate inversion of reality, of which the poet was blamed by the Soviet critics; it is more of a creation of Stus's own reality, search of new ways for Ukrainian literature to move forward. Finding a solution to the existential problem of meaning in the person's existence, inner world, spiritual experience in relations with the world is the object of Vasyl Stus's creative concept. Guided by philosophical tenets of existentialism, the poet's persona is in search of his identity within it. This search causes horror, despair, and a sense of existential tragedy. Thus, the poet's existentialistic nature has determined the figurative method of expressing his philosophy. V. Stus's existentialism, the depth of his philosophical thinking are brilliantly expressed in conceptual polysemantic images that fill his poetry. The main ones among them are oxymorons. The existentialistic spirit in his poetry is manifested in the form of oxymorons, which we associate with the peculiarities of the poet's tragic worldview and great capabilities of oxymorons for its expression, as well as with the features of his poetic style that are unusual for Ukrainian literature: reach after condensed and concentrated imagery; poetical reproduction of the emotional charge of facts; search for new overtones in*

the words to convey new emotional and psychological connotations. Poet's use of oxymorons represents the hard way he went from contradictory worldview, internal disharmony, complex and unconventional worldview to all these internal conflicts being reflected in his extraordinary imagery. This present article deals with the subject group of oxymoronic imagery with the joy/sadness semantic opposition in the poetry of the Ukrainian poet Vasyl Stus; analyzes the semantic connection of oxymoron with the peculiarities of the artist's worldview. New figurative meanings acquired by the lexemes in oxymoronic expressions are the means used by the author to manifest his attitude towards reality.

Key words: oxymoron, semantics, existence, semantic load, shades of meaning, context, contrast patterns, joy, sadness.

Постановка проблеми. Літературознавці неодноразово звертали увагу на екзистенційний підтекст творчості Василя Стуса, на межові ситуації його життя, що сформували особливе «я» ліричного героя: дослідження Юрія Шевельова, Марка Павлишина, Івана Дзюби, Дмитра Стуса. Фундаментальними стусознавчими дослідженнями є роботи Ю. Бедрика, Г. Віват, Т. Гундорової, І. Жулинського, М. Ільницького, М. Коцюбинської, І. Онікієнко, О. Рарицького, Б. Рубчака, Е. Соловей та ін. Несприйняття поетом радянської дійсності, в якій українська людина була перетворена на об'єкт маніпулювання державою, стало поштовхом до вибору позиції громадянської непокори та заперечення абсурдності існування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У багатьох роботах акцент робиться на дослідженні мовних закономірностей і недооцінюються естетичні закономірності, що зумовлюють специфіку мови художнього твору як явища мистецтва, і завдяки яким мова, виступаючи як форма словесного мистецтва, стає втіленням художнього задуму автора із властивими йому власними законами відбиття дійсності. Це часто призводить до того, що безумовно цінний аналіз мовних факторів не знаходить органічного поєднання із закономірностями вираження ідейно-образного змісту твору. Такий підхід є атомарним по суті і не може бути виправданим із позиції естетики слова.

Наша стаття зорієнтована на дослідження об'єктивних закономірностей організації художнього тексту, що ставить аналіз твору на якісно новий ступінь, коли зводяться до мінімуму інтуїція і суб'єктивізм в інтерпретації.

Життя на межі зі смертю, щастя і нещастя, волі і неволі, радості і страждання – це ті життєві перешкоди, екзистенційні страждання, які проходить ліричний герой Василя Стуса і які осмислює по-християнськи як кару, що треба гідно відбутися перед вічною подорожжю душі. Ця стоїчна позиція сильної особистості тісно пов'язана з філософією екзистенціалізму: вона є визначенням пробудження душі, неповторності свого буття на землі. Той вільнолюбний дух, який Василь Стус сповідував усе життя, відбився і в царині художнього слова. Парадоксальність життя автор відтворює за допомогою різних поетичних засобів, серед яких домінуючу роль відіграють оксиморони. Оксиморони дозволяють глибше вникнути в життєві явища в трагічних конфліктах, гострих соціальних і морально-етичних схрещеннях. У поетичному доробку Василя Стуса є тематична група оксиморонів із діаметрально протилежними семантичними компонентами радість/смуток.

Формулювання цілей статті. Мета статті – на матеріалі поезій Василя Стуса проаналізувати семантичне наповнення оксиморонних сполук із смисловим наповненням радість/смуток, їхню роль у створенні художньої реальності Василя Стуса.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екзистенційний початок у поезії Василя Стуса часто набуває оксиморонних форм вияву, що ми пов'язуємо із особливостями трагічного світовідчуття поета і широкими можливостями оксиморонних образів для його реалізації:

*«Як тихо на землі! Як тихо! / І як нестерпно — без небес! / Пантрує нас за лихом лихом, / щоб і не вмер і не воскрес. / Ця Богом послана Голгота / веде у паділ, не до гір. / І тїнь блукає потаймир, / цювбами сновигає потай. / Пощо, недоле осоружна, / оця протрація покор? / Ця Богом послана Голгота / оцих волань охриплий хор? / Та мури, мов із мертвих встали, / похмуро мовили: Чекай, / ще **обрадїє із печалї** / твій обоюдоджалий край»* (Стус, 2003: 88).

Глом, на якому автор виписує образ героя, слугує небо «без небес», тїнь, що блукає, «мури, мов із мертвих». Небо «без небес» – це втрата сенсу життя людиною, що перебуває у межовій ситуації. Образ землі, охопленої майже смертною тишею, цілком зрозумілий: він відбиває гіркоту усвідомлення особистого буття на землі, ущербність якої герой здолати не

може. «Мури із мертвих» – ознака невірного буття, не тільки реального, але й екзистенційного закріпачення людини. Лихо, недоле, покора, охриплий хор – це трагічні образи зруйнованого соціуму, що байдуже кориться обставинам. Підкреслена експресія вірша, створена своєрідним нанизуванням оксимофорів та поетичних образів, посилюється оксимором «обрадїє із печалї», що скерований на відтворення драматичної боротьби людини та ворожого середовища. Печаль – це номінація, яка покликана, на перший погляд, створити трагічний настрій, але завдяки сполучуваності цього слова із дієсловом «обрадїє», у семантиці лексеми «печаль» з'являються позитивні семантичні ознаки очищення і оновлення. Суперечливе поєднання радості і печалі в оксимороні створюють його емоційний зміст, який має психологічну мотивацію, і асоціативний зв'язок із відомим фразеологізмом «відродитися з попелу». Через це зміст образу стає життєстверджуючим. На конотативному рівні, що утворює підтекстний смисл образу краю, який «обрадїє із печалї», формується його символічне значення, що ускладнюється алюзіями з поезії Тараса Шевченка та Біблії: «Яко Бог кара неправих, / Правим помагає; / Преподобні во славі / І на тихих ложах / Радуються, славословлять, / Хвалять имя Боже; / І мечі в руках їх добрі, / **острі обоюду**» ([https://uk.wikisource.org/wiki/Сторінка:Кобзарь_\(1876\).djvu/655](https://uk.wikisource.org/wiki/Сторінка:Кобзарь_(1876).djvu/655)). У Шевченка мова йде про меч, гострий з обох сторін. У Стуса звертає на себе увагу авторське новоутворення «обоюдожалий», значення якого актуалізується асоціативними зв'язками із цими рядками Кобзаря. Україна у поета – трагедійна держава, від якої відвернувся Бог («Ця Богом послана Голгота»). «Оцих волян охриплий хор» – охриплий, бо молитви не чує Господь. Тож, очевидно, що один гострий кінець меча від Всевишнього. Інший гострий дотик – від тоталітарної держави, що завдала неоправданого удару українській культурі та народові.

У центрі уваги Василя Стуса постійно перебуває екзистенційна проблема ідентифікації людиною свого місця в житті та пов'язані з нею конфлікти особистого й універсального характеру:

«Подвоєний, потроєний, посотий, / ти менишаєш. Ти глибишаєш — і глухнеш... / Ти губишися між світу, / що оповив дитинячість твою, / сільський поріг, бабусині дарунки / і матерні шершаві трудодні. / Маленька грудочка, ти йдеш в бездоння... / І ліс, і див збігаються на звук. / Полишений у деревах, у тінях, / у скалках сонячних людських очей, / від ранніх трав, від мерехту зірок / ти повертаєшся лицем до себе. / Хай очі п'ють — співають. Вуха — чують / і вичувають. Запахи — п'янять / і вибирають; сонце рине в душу, / безобрійний витворюючи світ! / І вже, загублений межі зірок, / проміж страждань ти звеселяєш смуту... / О, скільки сподівань в душі гніздиться! / О, скільки в грудях золотих джмелів! / Тож не спіши: іще цвістимуть скроні — / і заплітатиметься юний крок» (Стус, 1994: 132).

Це діалог душі і тіла людини, що йде дорогою життя. У сповненому дорослими ваганнями вірші з'являються образи дитинства: «сільський поріг, бабусині дарунки / і матерні шершаві трудодні», і услід за ними пульсуючий оптимізм: «Хай очі п'ють — співають. Вуха — чують / і вичувають. Запахи — п'янять / і вибирають; сонце рине в душу, / безобрійний витворюючи світ!»; «О, скільки сподівань в душі гніздиться! / О, скільки в грудях золотих джмелів! Поет вже не почувається на шляху життя розгубленим, хронотоп набуває чітких обрисів: ліричний герой посеред дерев, ранніх трав («Полишений у деревах, у тінях, / у скалках сонячних людських очей, / від ранніх трав, від мерехту зірок / ти повертаєшся лицем до себе». Видимий всесвіт стає метафорою невидимого – душі. Як доказ цього звучать слова: «Як незбагненно серце вироста!»; «сонце рине в душу». У цій поезії Василь Стус використовує лексичний ряд, у якому переважають семи 'блиск', 'сяяння': «Твій світ із **мідних** вихопився сурм / (а кожен час — як **золота обручка**, / а роки — **золоті трембітарі**)»; «**сонячних** людських очей»; «від **мерехту зірок**»; «**сонце** рине»; «загублений межі **зірок**»; «о, скільки в грудях **золотих джмелів**». Їхнє семантичне наповнення вияскравлюється в контекстному оточенні і створює світ, наповнений життям, пахощами і світлом. Завдяки цьому оксиморон «звеселяєш смуту» отримує оптимістичну мотивацію. Тож, смислові характеристики обох компонентів оксиморонної сполуки не протиставляються, а, навпаки, зближаються. Спільною для них стає сема 'веселий'.

Образи дитинства з'являються і у поезії «Бідне серце»:

«...Глянув — біля крана мама стоїть / з низько пов'язаною хустиною, / на ній — кофта із дрібненькими квіточками, / на ній — чорна спідниця, / і вся вона просмагла / від гару, вишневого сонця й розлуки, / **журно всміхається** витепленими очима» (Стус, 2005: 223).

В образі матері, що часто з'являється у віршах Василя Стуса, актуалізується, насамперед, його емоційний аспект, пов'язаний із любов'ю, піклуванням та захистом. Материнську любов Юнг називає найнезабутнішим спогадом у житті кожної людини, саме вона є «початком і кінцем всього існуючого» (Юнг, 2005: 27). Повернення до матері наближає до розуміння себе, позбавляє самотності. У цитованій поезії дуже гостро відчувається туга за дитинством, за тим станом, коли поет перебував у гармонії зі світом і собою: «Тут твої двадцять літ, / тут розсвітання, / перші вищербки, / гіркота, / перші втечі... / Пригадуєш маторженики? / І борці з лободою? / Кукурудзяне поле матері / з квасолею й картоплями? / Культпоходи по колоски...». Теперішнє доросле життя асоціюється у поета з темною безоднею, проваллям: «А те, що було тобою, / за чорним яром сплигло, / а те, що було тобою, / сповзає в безодню. / Перестрибни через провалля, / до поки ще не старий». Звернення до образу матері стає, на наш погляд, у поезіях Василя Стуса спробою відновити простір свого дитинства. Детально виписаний її образ близький до видіння з високим порогом емоційності. Ліричний й емоційний складники образу матері конкретизуються за допомогою оксиморона «журно всміхається», що рельєфно відтворює особливий стан душі жінки. Слова у складі цієї оксиморонної сполуки складно взаємодіють між собою у контексті: воєдино поєднуються поетично осмислені, суперечливі семантичні ознаки 'радість', 'сум'. Актуалізація різнонаправлених смислових відтінків створює в комплексі об'ємний художній образ, що відбиває багатогранність людської душі.

Болісне пізнання двох світів, розділених колючою горожею – цим стражданням прийнята екзистенція ліричного героя у наступній поезії:

«І ось вона, оця глуха душа, / вовтузиться, займається, шукає / собі глухого закута — протягись / світанно-шарим мерехтом, пониже / її худе рентгенівське проміння / і зобов'яже. Вижди і збагни... / По ліву руку — древній, аж до ер / самопостання, гоном безберегим, / щовбом смертельним, що наліг на серце / і наслухає втомлене буття — / той древній світ — **і радісний і тужний** — / непам'яті. О смерте, промежуй / оці життєві кола, відокрем / біду од щастя. Доброму і злому / кажи межу і позначи шляхи / для самовтечі. Висотані жили / за мною тягнуться, мов вервечки» (Стус, 2005: 412).

Попри розчарування і смутку, той світ, та Україна, що лишилися за горожею, живлять свідомість і підсвідомість персонажа: «той древній світ — і радісний і тужний». Життєве подорожування людини, на думку поета, передбачає нелегкий шлях еволюції свідомості людини, її «самопостання». У поезії, як і у багатьох інших віршах, звучить заклик до самовдосконалення, самопізнання: «Стань і вижди, / і розпізнай за голосом бажань / себе самого». Але ліричний герой, голос якого не чується у своїй державі, приречений бути глухим: «оця глуха душа, / вовтузиться, займається, шукає / собі глухого закута». Попри трагічний образ сучасної поетові України, з'являється і світлий промінь у її зображенні: «той древній світ — і радісний і тужний». Оксиморонним сполученням «і радісний і тужний» репрезентована двоєдина суть України та висловлена широка гамма почуттів до неї: від зневіри до синівських почуттів справжнього патріота. Той світ, що знаходиться за огорожею, уособлює далеку, недосяжну Батьківщину, а той, де перебуває ліричний герой, загрожує відчаєм. Контекст мотивує актуалізацію протилежних складників смислу оксиморону, у результаті чого нейтралізується їхня семантична полярність.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Отже, складні психологічні відчуття стусівського героя розкриваються за допомогою гранично напружених художніх засобів – оксиморонів із діаметрально протилежними семантичними компонентами радість/смуток. Стилістика контрасту в оксиморонних сполуках сприяє експресивному зображенню важких переживань ліричного героя та впливає на формування глибинного змісту поетичного тексту. Подальші перспективи дослідження ми пов'язуємо із комплексним дослідженням семантики оксиморонних образів як чинника конструювання авторської художньої моделі світу у поезії Василя Стуса.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Стус В. Твори : У 4 т., 6 кн. / В. Стус. Львів, 1994. – С. 132.
2. Стус В. Палімпсести : Вибране. К. : Факт, 2003. – 432с.
3. Стус В. Час творчості / В. Стус. К. : Дніпро, 2005. – 704 с.
4. Юнг К.Г. Душа и миф. Шесть архетипов / К. Г. Юнг ; пер. А.А. Спектор. М. : АСТ, Мн. : Харвест, 2005. – 400 с.
5. URL :[https://uk.wikisource.org/wiki/Сторінка:Кобзарь_\(1876\).djvu/655](https://uk.wikisource.org/wiki/Сторінка:Кобзарь_(1876).djvu/655) (дата звернення: 8.01.2021)

REFERENCES

1. Stus V. Tvory [The Works] (1994): 4 vol., 6 books. / Lviv, P. 132.
2. Stus V. Palimpsesty: Vybrane. (2003). [Palimpsests: Selected Writings] Kyiv: Fakt, 432 p.
3. Stus V. Chas tvorchosti (2005). [Creativity Time] Kyiv: Dnipro, 704 p.
4. Jung C.G. (2005). Dusha I Mif. Shest Arkhetipov [Soul and Myth: the Six Archetypes]; translation by A.A. Spektor. Moscow: AST, Minsk: Harvest, 400 p.
5. URL :[https://uk.wikisource.org/wiki/Кобзарь_\(1876\).djvu/655](https://uk.wikisource.org/wiki/Кобзарь_(1876).djvu/655) (date of retrieval: January 8, 2021).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Інна Перцова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та російської мови Донецького національного медичного університету.

Наукові інтереси: семасіологія, стилістика, семантичні аспекти перекладу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Inna Pertsova – Candidate of Philology, Assistant Professor of the Department of Ukrainian and Russian Languages of the Donetsk National Medical University.

Scientific interests: semasiology, stylistics, semantic aspects of translation.

УДК 811.111'42'373(73):32

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-246-252

“ТРАМПІЗМИ” – ВІД ОКАЗІОНАЛІЗМУ ДО УЗУАЛЬНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ ОДИНИЦІ

Олена ПОПОВА (Суми, Україна)

ORCID: 0000-0002-1851-2931

e-mail: o.popova@gf.sumdu.edu.ua

ПОПОВА Олена. “ТРАМПІЗМИ” – ВІД ОКАЗІОНАЛІЗМУ ДО УЗУАЛЬНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ ОДИНИЦІ. У статті до розгляду беруться оказіональні лексичні одиниці, вжиті американським президентом Д.Трампом, та основні принципи і механізми їх подальшої узуалізації. Політичний дискурс, завдяки своїй популярності у сьогоденньому демократичному суспільстві, виконує роль тієї рушійної сили, що діє в рамках теорії подвійного кодування, уможливаючи декларативне, процедуральне, семантичне та емотивне / епізодичне запам'ятовування сказаного чи почутого, а звідси і оказіональних лексичних утворень.

Ключові слова: декларативна пам'ять, епізодична пам'ять, оказіоналізм, політичний дискурс, семантична пам'ять, теорія подвійного кодування, узуальна лексика.

POPOVA Olena. “TRUMPISMS” – FROM OCCASIONAL TO USUAL LEXICAL UNITS. The article deals with the problem of occasional lexical units used by the 45th American President D.Trump in his political speeches, and their further possible progress to the status of usual words generally used in the American variant of the English language. Political discourse is taken as an object of the research due to its popularity, and the highest circulation in the modern democratic society that, with the help of its characteristics, guarantees maximum promulgation of the occasional words. It is stressed in the article that the study cannot be purely done in linguistic terms, as the very progress from occasional to the usual words covers the aspects of pedagogics, psychology, neuropsychology, neurodidactics. To trespass the borderline between occasional and usual, it is surely badly needed to be repeated scores of times – the task that is fully performed by the political and media discourses in concatenation - but still it alone is not enough. The newly created word should correspond not only to the communicative demands of a speaker-creator, but also with the views and beliefs of the audience. Thus, it catches declarative, procedural, semantic, and episodic / emotional memory of the addressee. Altogether, it should be of some significance as in the context of the information given by the politician, so from the prospective of the very addressee (his life values and experience). Dual Coding Theory involving the activity of